ULU CAMİ'NİN
BİLGE
İMAMI

SÜLEYMAN CELEBİ VE MEVLİD

Prof. Dr. BİLAL KEMİKLİ

بسم الله الرحمن الرحیم

Ulu Cami'nin Bilge İmamı
SÜLEYMAN ÇELEBİ VE MEVLİD

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI – 1085
HALK KİTAPLARI: 249
ANADOLU GÖNÜL SULTANLARI DİZİSİ – 05

Genel Koordinatör
Prof. Dr. Mehmet Emin ÖZAFŞAR

Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Koordinasyon
Yunus AKKAYA

Editör
Prof. Dr. Mustafa KARA

Baskı Takip
Mustafa YEŞİLYURT

Grafik & Tasarım
OTTO Yayıncılık

1. Baskı, Ankara 2015
ISBN 978-975-19-6406-9
2015-06-Y-0003-1085
Sertifika No: 12930

Baskı
Sistem Ofset
Tel: (0 312) 395 81 12

Eser İnceleme Komisyonu Kararı: 16.05.2013/14

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0 312) 295 72 93 – 94
Faks: (0 312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0 312) 295 71 33 – 295 71 56
Faks: (0 312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

ULU CAMİ'NİN BİLGE İMAMI

SÜLEYMAN ÇELEBİ VE MEVLİD

Prof. Dr. BİLAL KEMİKLİ

SUNUŞ

İslam dini, asırlar ve coğrafyalar aşarak günümüze kadar gelmiştir. Her tarihte, her coğrafyada bu kerîm mirası sonraki nesillere taşımak için olağanüstü gayretler sarfetmiş, her biri birbirinden değerli ilim, fikir ve gönül insanları yetişmiştir. İlimleriyle, amelleriyle, örnek yaşantıları ve öğretileriyle yalnızca yaşadıkları döneme değil, çağlar ötesine de rehberlik eden bu şahsiyetler, İslam ilim ve irfan geleneğinde önemli bir boşluğu doldurmuşlardır. Nebevi hikmeti doğru okumak, anlamak ve yaşayarak örnek olmak konusunda maneviyat iklimimizde önemli izler bırakmışlardır. Onların hikmet ve marifet yolculukları bugün de devam etmektedir. Onların mesajları sadece düne değil, bugüne de hitap etmektedir. Bu güzide şahsiyetlerin ruh ve gönül dünyalarını tanımaya, sahip oldukları üstün değerleri keşfetmeye en çok da bugünün insanının ihtiyacı bulunmaktadır.

Rehberlikleriyle halkın gönlünde taht kurmuş bu insanlara hem bir vefa borcunu ödemek hem de bunları günümüz insanına anlaşılır bir dilde sunmak üzere Başkanlığımız, elinizdeki diziyi yayımlamıştır. Coğrafyamızın gönül mimarlarını tanımanın kendimizi tanımak için de önemli bir fırsat olduğu kanaatindeyiz. Bu güzel çalışmanın bir merak, bir ilgi ve bir yönelişe vesile olmasını diliyoruz…

Diyanet İşleri Başkanlığı

ULU ÇINARIN SEDASI

Aşk ile gel imdi Allah diyelim
Derd ile göz yaş ile âh idelim

Edebiyatımızın nadide metinlerinden biri olan *Mevlid,* Bursa'da, Ulu Cami'de yazılmıştır. Bursa, dinî-sosyal tarihimiz açısından önemli bir şehirdir. Burada yetişen değerler, asırlarca ilim ve sanat hayatımızı beslemiş; âdeta dilimiz ve kültürümüz burada mayalanmıştır. Bu mayanın özünde *Mevlid* yahut müellifinin verdiği isimle *Vesîletü'n-Necât* da bulunmaktadır.

Her şeyden önce *Vesiletü'n-Necât,* yazıldığı dönemden itibaren mevlid ihtifallerine kaynaklık etmiş, bestelenerek okunmuş, yeni ve zengin bir kültürün inşasına imkân vermiş bir edebi metindir. Bu edebî metin, tam altı yüz yıldır büyük bir şevkle okunmakta ve dinlenmektedir. Bu bakımdan çınarlı şehir olarak tanınan Bursa'nın en önemli ulu çınarı, *Mevlid*' şairi Süleyman Çelebi'dir.

Bu ulu çınar, asırları aşan bir tesire sahiptir. Lakin kendini sırlamasını bilmiştir. Gerçekten de Süleyman Çelebi'nin eseri ne kadar tanınıyorsa, aksi bir şekilde müellifi de yeterince bilinmiyor, tanınmıyor. Mahviyatkâr, mütevazı ve sırlı demektir. Ulu Cami'nin açılışında konuşup da sonra sırra kadem basan Somuncu Baba gibi; Süleyman Çelebi de kendini bir sır perdesinin ardına gizlemiştir. Belki orta yerde, hepimiz onun eserini

okuyor, etkileniyor, duygulanıyoruz. Fakat hakkında fazla bir malumata sahip değiliz.

Bu ulu çınarın dallarının altında asırlardır huzur ve güven içinde yaşıyor; asırlardır uzayan kollarını ve sırtımızı yasladığımız gövdesini görüyoruz, ama köklerine inemiyoruz. Kimler bu çınar fidanını bu bereketli toprağa dikmiştir? Özü itibariyle hangi çınarın dalındandır? Bunları pek bilmiyoruz; lakin bazı tezkireler, tarihi kronikler ve menkıbelerde anlatılagelen ve çoğu da birbirinin tekrarı olan bilgilere sahibiz. Buradan yola çıkarak, onun hayatına ilişkin bazı değerlendirmelerde bulunabiliriz.

Burada yeri gelmişken şunu belirtmekte fayda var: Sadece Süleyman Çelebi değil; geleneksel kültürde ölümsüz eserler veren pek çok şair, âlim ve sanatkâr; kendi hayatlarını arka planda tutarak eserlerini öne çıkarmışlardır. Eseri öne çıkartan bir medeniyet, sanatı önceleyen bir anlayış! Bu böyledir; zira hep hatırda tutulan bir hakikat vardır: Sözün, sohbetin, ilmin ve sanatın gerçek sahibi… O, mutlak sahip. Mülkün gerçek sahibi, “evvelin evveli, âhirin âhiri”dir.

Evvelin ol evvelidir bî-gümân
Âhirin hem âhiridir câvidân

Evvelin evveli olan, “Cümle âlem yoğ iken ol var” olan, Ganî ve Cebbâr’ın huzurunda insanın ilim, sanat ve edebiyat alanında ürettikleri nedir ki? Bırakalım bir

insanı; bütün insanlığı düşünelim: Sahi nedir ki? Bir koca "hiç!"; değil mi? O halde Süleyman Çelebi'nin kendinden söz etmesini, modern zamanlarda olduğu gibi, kendi hikâyesini yazmasını nasıl bekleyelim? Bekleyemeyiz; o yüzden onlar meçhul meşhurlarımız olarak anılmayı yeğlemişlerdir.

Kişiler fanidir. Fakat faniliğinin bilincinde olanın sözü, çağları aşarak bize kadar gelir. Ulu çınarın sesi ve sedası, gök kubbemizi tam altı yüz yıldır tenvir etmektedir. Bursa'dan yükselen bu ses; Kırım'a, Çeçenistan'a, Kafkasya'ya, Karsa, Ardahan'a, Hatay'a Ankara'ya, Edirne'ye can olur. Sofya'da, Selanikte, Köstence'de, Üsküp'te, Pirizren'de, Kalkandelen'de Alaca Cami'de, Bosna'da, Hersek'te cana can katar. Evlâd-ı fatihânın gittiği, uğradığı her şehirde, köyde kasabada… Gerçek fatihtir Süleyman Çelebi; hâlâ kapılar açar dünyanın dört bir yanında. Viyana'da, Hamburg'da, Paris'te, Lahey'de, göçlerle, iş ve aş peşinde koşan fatihin torunlarının gurbet elde teselli kaynağı; tutunduğu dost elidir.

Vesîletü'n-Necât, asırlar boyu "işidenler cânını şâd" etti. Canımıza can kattı ve yüceltti gönlümüzü. Arındırdı içimizi bir yudum su gibi. Zira altı yüz yıldır bu koca milleti aydınlattığı gibi, zihni dağılmış, gönlü parçalanmış, çağın kir ve tozuyla bunalmış şehir insanını da Muhammedî nurla temizlemekte, arındırmakta… Bundandır, altı yüz yıldır bütün kandillerde, bütün güzel ve özel günlerde, sevinçte ve tasada bizi aydınlatması *Mevlid*'in. Bir mevlithanın yanık sesinde hayat bulan her

bahir, getirilen her salâvat, okunan her aşr-ı şerîf içimizi ısıtır, gönlümüze huzur verir ve bizi aydınlatır.

Allah adın zikredelim evvelâ
Vâcib oldur cümle işte her kula

Allah adın her kim ol evvel ana
Her işi âsân ider Allah ana

Allah adı olsa her işin önü
Hergiz ebter olmaya anın sonu

Her nefesde Allah adın di müdâm
Allâh adıyla olur her iş tamâm

Büyük Ruh: Süleyman Çelebi

Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde.
Mehmet Akif

Süleyman Çelebi, bu topraklarda yetişmiş büyük ruhlardan biridir. O yüzden olsa gerek, millî şairimiz, "Yetişilmez ki: Süleyman Dede yükseklerde!" diyor. Evet, o bilge şahsiyet yükseklerde, çok yükseklerdedir. Nitekim onun nefesiyle musikiden şiire büyük bir gelenek hayat bulmuştur. Tasavvuf musikisi, dinî musiki yahut cami musikisi; Süleyman Çelebi'nin eserinin sese ve ahenge bürünmesinin tabii neticesi olarak ortaya çıkan büyük bir gelenektir. Keza, Süleyman Çelebi gibi yazmak; hem sade, anlaşılır ve Türkçe hem de derin ve tesirli bir anlam dünyasına tekabül eden ahenkli söyleyişi taklit ve tanzir etmek… Pek çok şair bu uğurda eserler telif etmek istedi. Böylece edebiyat tarihimiz içinde bir *mevlid yazma geleneği* ortaya çıktı. *Mevlid türü*nden başka, na't, hilye, mirâciye, mücizâtu'n-nebi gibi türlerde de Süleyman Çelebi'nin izini takip edenler oldu. Bu bakımdan o, kurucu şahsiyettir.

Musikiyle buluşan metin, manaya nüfuz eden ve okuduğu metnin ağırlığını fark eden mevlidhanın sesinde hem Muhammedî hakikat etrafında düşündürdü, hem de vecde ve huzura erdirdi. Mevlid, ruhumuzu aydınlatan ve içimizi ısıtan bir kandildi. Bitmeyen, tükenmeyen bir

kandil… Bu kandilin etrafında cem oldu millet. Mevlid alayları kuruldu, saray ve halk aynı duygu etrafında toplanarak şenlikler yaptılar. Onun kurduğu bu şenliğe katkı olsun diye, hayır sahipleri Mevlid vakıfları kurdular; fakir fukarayı *Mevlid* etrafında toparlayıp yedirdiler, içirdiler, gönüllerini şenlendirdiler.

Bir bakıma cami, şenlik merkezi değil midir? İnsanları bir araya toplamaz mı? Ulu Cami'nin bilinen ilk resmî imamı olan Süleyman Çelebi, camide yazdığı *Vesîletü'n-Necât* ile bu milleti asırlardır derledi, toparladı. İnandıklarını, içinde duyduklarını yazdı. Yapmacıksız, tasannudan uzak, içten ve samimi bir sesleniştir *Vesîletü'n-necât*. Çünkü aşk membasıdır bu sesleniş, kâni irfândır!

Süleyman Çelebi, "mabede Türkçeyi sokan" büyük ruhtur. İnanmış gönüllere Muhammedî sevgiyi aşılayan bir öğretmendir. *Vesîletü'n-Necât*, bir duruşun, bir bakışın eseridir. Muhammedî Hakîkatin mana zemininde bir duruş! Ve oradan bütün bir kâinata bakış… Varlığı, seni, beni ve bütün bir kâinatı bu bakışla anlama çabası. Oluş ve oluş âleminde kemale doğru çıkış. Bundandır, altı yüz yıldır bütün kandillerde, bütün güzel günlerde, güzel zamanlarda, sevinçte ve tasada bizi aydınlatması Mevlid'in. Bir mevlithanın yanık sesinde hayat bulan her bahir, getirilen her salâvat, okunan her aşr-ı şerif içimizi ısıtır; gönlümüze huzur verir ve bizi aydınlatır. Muhammedî nurla aydınlanmak, onunla coşmak, onunla bir olmak…

Fakat şu bilinmelidir ki: *Mevlid* her şeyden önce bir edebî metindir. Çağını aşan ve klasikleşen bir eser. Edebî eser, her şeyden önce o metne hayat veren sanatçının şahsiyetini içerir. Diğer bir ifadeyle, metin, şairinin muhitinden beslenir. Şu hâlde Süleyman Çelebi kimdir? Nerede doğmuştur? Ailesi kimdir? Hangi görevlerde bulunmuştur? Bu sorulara cevap aramak durumundayız.

Karînelere bakılırsa, 1351 yılında Bursa'da doğmuş ve 1422 yılında yine burada vefat etmiştir. Bu demektir ki, o, Orhan (1281-1362), Murâd-ı Hüdâvendigâr (1326-1389), Yıldırım Bayezid (1360-1403), Emir Süleymân (1375-1420), Musa Çelebi (1388-1413) ve Çelebi Mehmet (1382-1421) dönemlerini idrak etmiş ve Sultan Murad (1404-1451)'ın saltanatının ilk yılına erişmiştir. Bu isimler, kronolojik çerçevede düşünüldüğünde; Osmanlı'nın kuruluşundan gelişimine kadar olan dönemi işaret eder. Emir Süleyman ve Çelebi Mehmet devirlerindeki *fetret dönemi* dikkate alınmaz ise bu dönem; bir derlenip toparlanma, fetih ve devlet kurumlarının oluşması dönemi olarak nitelendirilebilir. Mamafih bu dönem, Hacı Bayram-ı Velî'nin ifadesiyle, "Taş u toprak arasında yapılma/yapılanma" dönemidir. İşte Mevlid, tam da bu *yapılanma dönemi*nin eseridir.

Süleyman Çelebi, köklü bir aileye mensuptur. Dedesi *Fusûs şârihi* olarak bilinen Şeyh Mahmut'tur. Sultan Orhan'ın, dönemin âlimlerinden olan Şeyh Mahmut adına İznik'te bir medrese inşa ettirdiği bazı kaynaklarda yer almaktadır. Ancak bu bilgiyi teyit edecek imkânlardan

şuan için mahrumuz. Keza yine Şeyh Mahmud'un Osman Gazi'nin kayınbiraderi olduğu da rivayet edilmektedir. Merhum Kâzım Baykal, herhangi bir kaynak göstermeden Şeyh Mahmud'un, Osman Gazi'nin kayınpederi de olan ünlü sufî Şeyh Edebâli'nin oğlu olduğunu ileri sürer. Lakin bu rivayeti tevsik edecek bilgi ve belgemiz bulunmuyor. Ancak Şeyh Mahmud'un, devleti kuran aile ile yakın olduğu, hatta kızkardeşinin Orhan Gazi'nin eşi olduğu da söylenir.

İsmail Beliğ'e bakılırsa, Şeyh Mahmud "*bilâd-ı Rûma cümleden evvel neşr-i şi'r-i âb-dâr*" eden kişidir. Gelibolulu Âlî, Çelebinin ceddinin şiirle şöhret bulmadığını ve bu sebepten de bir mahlas ihtiyar etmediğini söyledikten sonra, bazen meramını şiirle ifade etme çabasında olduğunu, yeri geldiğinde gazel dahi söylediğini ifade eder. Lakin elimizde ondan geride kalan ne bir divan ne de şiir hakkında değerlendirme yapabileceğimiz birkaç şiir vardır. Belki burada ona atfedilen şu beyti zikretmek mümkündür:

Velâyet gösterip suya seccâde salmışsın
Yakasın Rumelinin dest-i takvâ ile almışsın

Bu beyiti Şeyh Mahmud, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye geçişini tebrik sadedinde yazmıştır. Bundan başka bir değerlendirme yapma imkânına sahip değiliz. Her halükârda, Şeyh Mahmud döneminde yaşamış âlim bir zat olduğu görülmektedir.

Süleyman Çelebi'nin babası hakkında iki ayrı isim zikredilir. Bunlardan ilki, Latifî'nin beyanına göre, dönemin ünlü devlet adamlarından İvaz Paşa'dır. Latifî bununla da kalmaz ve Edirne şairlerinden olan Atâyî'nin, Çelebi'nin kardeşi olduğunu kaydeder.

Ancak müdekkik tarihçiliği ile öne çıkan Gelibolulu Âlî, Latifî'nin verdiği bu bilgiyi eleştirerek, kronolojik olarak bunun mümkün olamayacağına işaret eder. Daha sonraki araştırmacılar da genel olarak Âlî'nin verdiği bilgiyi doğru kabul etmişlerdir. Bununla birlikte Hüseyin Vassaf, konuya ilişkin her hangi bir tartışmaya girmeden, Latifî'nin verdiği bilgileri olduğu gibi aktarır.

Şurası kesindir ki, Çelebi'nin babası hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız, Şeyh Mahmud'un oğlu Ahmet Paşa'dır. Muhtemelen Ahmet Paşa, dönemin devlet adamlarından biridir. Hatta Kâzım Baykal'a göre, Orhan Gazi'nin vezirlerindendir.

Süleyman Çelebi, böylesine asil bir aileden gelmektedir. Kaynaklar, kısaca bunlara temas eder; bununla birlikte nerede, hangi medresede ve kimden ders aldığı meçhuldür. Beliğ, "*dest-yârî-i feyz-i Hüdâ-dâd ile tahsîl-i fazl u irfân*" ettiğini söyler. Dest-yâr, bildiğimiz gibi, yardımcı anlamına gelir. Bu kelimenin, acaba Selçuklu döneminde kullanılan *atabey* kavramı yahut Osmanlı'nın *nedim* kavramıyla bir ilgisi var mı? Beliğ, asil bir aileden geliyor olması hasebiyle şairimizin herhâlde özel hocalardan ders aldığını söylemiş olmalıdır. Nitekim onun gerek *çelebi* olarak nitelendirilmesinde, gerekse de

bulunduğu görevler sebebiyle nitelikli bir eğitimden geçtiğine işaret eder. Zaten geride kalan yegâne eseri *Vesiletü'n-Necât* da bu kanaati tevsik eder.

Süleyman Çelebi gençliğinde hangi görevlerde bulunmuştur? Neler yapmıştır? Bunları da bilmiyoruz. Yalnız, onun erken yaşlarda hükümdar ailesiyle yakınlık kurduğunu görüyoruz.

Yıldırım'ın oğlu Emir Süleyman'la "*hem-meşreb*" olduğu, bazen onun sohbet ve eğlence (bezm) halkasına dahil olduğu rivayet edilir. Bu ilişki, sadece bir musahiplik seviyesinde olmasa gerektir. Musahiplikle birlikte başka bir görevde bulunmuş olması ihtimal dahilindedir. Nitekim daha sonra Yıldırım Bayezid'in *Divân-ı Humâyun imâmlığı*na getirildiği bilinmektedir.

Bazı kaynaklar Süleyman Çelebi'yi Süleyman Dede diye anarlar. Bunun sebebi, onun dervişliğidir. Nitekim Süleyman Dede'nin Bursa'nın çoban yıldızı olan Emir Sultan'ın sohbet halkasında bulunduğu ve burada iç aydınlığına erdiği de biliniyor. Emir Sultan yeni bir yol tesis etmediği, Necmeddin-i Kübrâ (ö. 618)'nın oluşturduğu irfânî geleneğin izini süren bir Kübrevî olarak kabul edilmiştir. Hüseyin Vassaf, şairimizin "*efâdıl-ı fuzalâdan ve erbâb-ı aşktan*" olduğunu beyandan sonra, onun Emir Sultan'ın "*berekât-ı hüsn-i nazar u terbiyet ile perverde*" olduğunu ifade eder. Hatta konuyu biraz daha tahkim etmek sadedinde, Emir Sultan "*hülefâsı meyanında ismi şerifleri mezkûrdur*" da der.

*Vesîletü'n-Necât'*taki tasavvufî tabir ve bakış göz

önünde bulundurulduğunda, şairin irfânî muhit içerisinde bulunduğunda şüphe yoktur. Ancak dedesinin *Fusûs* şarihi olarak gösterilmesi de kısmen dikkate alınırsa, onun daha çocuk yaşta tasavvuf kültürüne aşina olduğu ileri sürülebilir. Ama Vassaf'ın verdiği bilgileri de yabana atmamak gerekir. Zira onun, Emir Sultan'ın delaletiyle Ulu Cami imamlığına getirildiği de rivayet edilir.

Mevlid: Bir Medeniyet Manzumesi

Yazıldığı dönemden itibaren, şiirsel özellikleri ve musikisiyle akılları ve gönülleri tevhitle ve risaletle buluşturan *Mevlid*, edebî hayatımız içerisinde *Mevlid* türünün gelişmesini sağlayan "öncü metin" olmanın yanında, dinî-sosyal ve kültürel hayatımıza zenginlik katan bir şaheserdir. Bu öncü metin ve şaheser, her şeyden önce, tarih boyunca yanlış söyleyenlere fıtratı bozan ve insanı hakiki çizgisinden uzaklaştıran zihniyetlere karşı, İslam'ın tevhit ilkesini ve bu ilkeyi vazeden Hz. Peygamber'i bize anlatmayı, sevdirmeyi ve öğretmeyi amaçlamaktadır. Nitekim âdeta bir varlık felsefesi yaparak, birliğine şek ve şüphe olmayan yüce yaratıcının yegâne Varlık olduğunu sehl-i mümteni üslubuyla müfit ve muhtasar (faydalı ve kısa) olarak anlatır. Bu tevhit anlayışı, çağlar boyu varlık anlayışımızı, ahlak ve bilgi anlayışımızı inşa etmiştir. Bu bakımdan *Mevlid,* bir medeniyet metnidir.

Bir medeniyete mensup olmak, temel insanî sorulara belirli bir zaviyeden cevaplar verebilmek, böylece insanı, mevcûdâtı, eşyayı yerli yerince anlama ve anlamlandırma imkânına sahip olmak demektir. Esasen *Mevlid*, sözü edilen anlamda sahiplilik bilincini inşa eden Türkçe temel metinlerimizden birisidir. Merkezinde Hz. Peygamberin

velâdeti olmakla birlikte, bir yandan İslamî kozmogoninin tekvin teorisini tasavvufun tecelli anlayışıyla cem ederek varoluş sürecini anlatırken, öte yandan da içine doğulan dünya hayatını anlamlı kılmanın temel ilkesi olarak Hz. Peygamber'e inanmanın ve tebliğ ettiği esasları yaşamanın yollarını gösterir. Bütün bunları yaparken, sıradan bir teolojik metin gibi, vazedici, telkin ve tebliğ edici de olmaz. Zira karşımızda, inanılan temel ilkeleri tecrübe etmiş, yaşayarak özümsemiş ve hakikate ermiş gerçek bir "bilge şahsiyet"in hayat verdiği şiirsel bir metin vardır. Diğer bir ifadeyle *Mevlid,* "bilge imamın" ulaştığı hakikatin musikiyle de buluşarak söze dönüşmesidir. Mamafih metinde verilmek istenen mana, hem tegannisinde, hem de düz şiirsel okunuşunda, insanı âdeta büyüleyerek lâhuti bir âleme alır götürür.

Mevlid'de Hz. Peygamber'in velâdetinden başlamak üzere, semavi dinlerin tarihsel ve kültürel mirasıyla buluşmanın yanında, kâinatla, feleklerle, bütün diğer âlemlerle makul bir rabıtadan söz edilir. Böylece Hz. Peygamber'e inanmakla kendisiyle, hemcinsleriyle, kâinatla, gezegenlerle velhasıl bütünüyle varlıkla "barışık" olmanın yol ve yordamı gösterilir. Zaten İslam, bir bakıma etimolojik olarak, barış anlamına gelmez mi? Nitekim her bir bahrı diğerine bağlayan nakarat (vâsıla) beytiyle birlikte getirilen salavatlarda bu barış çağrısının tekrar edildiğini görürüz. *Mevlid*, İslam'ın öngördüğü barışık olma hâlini, tevhid bahrından başlayarak hâtimesine değin Hz. Peygamber'in örnekliğinde aktarır.

Bu aktarma faaliyeti, altı yüz yıldır devam etmektedir. Zira sadece kutsal gün ve gecelerde değil, sevinç ve tasa günlerinde de *Mevlid'*in okunduğu her yerde, huzuru, paylaşmayı, diğerkâmlığı, vefayı, esenliği ve güveni tesis etmiş, bireysel ve toplumsal barışı temin etmiştir. Dolayısıyla *Mevlid*'i, barış manzumesi olarak nitelendirmek de mümkündür.

[Bilal Kemikli-Osman Çetin, "Önsöz", *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu,* Ankara, 2010, 7-8.]

ESERİN HAYAT BULDUĞU ATMOSFER

Evvelce de dediğimiz gibi, Süleyman Çelebi Bursa'da yaşamış ve eserini burada telif etmiştir. Peki, bu şaheserin yazıldığı dönemin Bursa'sı nasıl bir şehirdir? Bu soru, belki bir tarihçiyi, şehrin o dönemdeki siyasi ve sosyal yapısını tahlile götürecektir. Oysa biz bu soruya kültür ve edebiyat tarihi açısından bakıp, o dönemdeki edebi ve kültürel ortamdan yola çıkarak, bir cevap aramak durumundayız. Mamafih buradan bakınca da soruyu çoğaltmak durumundayız. Süleyman Çelebi'den önce Bursa'nın edebi atmosferine kimler yön veriyordu? Yahut herhangi bir isim var mıydı? Çelebi'nin yaşadığı dönemde kimler vardı? Daha evvel Mevlid yazılmış mı? Mevlidi yazmaya sebep olan hadise/hadiseler nelerdir? Bu sorular çerçevesinde konuyu temellendirmek mümkündür.

Burada hemen bir hususu belirtmekte yarar var: Bursa, kuruluş döneminde, fakihlerin nüfuzu altında kurumsallaşan Kayseri ve Konya gibi şehirlerden farklı olarak sufî merkezli bir şehirdir. Daha ilk dönemlerde Abdal Musa, Geyikli Baba ve Abdal Kumral gibi irfâni/bâtınî yönü ağır basan şahsiyetlerin fetih hareketinde ve ihtida faaliyetlerindeki katkılarına binaen adlarına zaviyelerin yapılması, diğer sufîlerin de buraya ilgi duymasına imkân verdi. Zamanla devlet sisteminin

oturmaya başlamasıyla, bu gelişmeye paralel olarak Bursa'da yeni eğitim ve öğretim kurumları inşa edilmeye başlandı. Böylece şehrin kültür ve sosyal hayatı müteşerri bir mahiyet de kazandı.

Bursa'da, yapılanma döneminin siyasi hareketliliğine paralel olarak, daha ilk dönemlerden itibaren; Semerkant, İran, Mısır, Suriye, Buhara ve Bağdat gibi merkezlerle kültür ve ticaret hattının kurulduğuna tanık oluyoruz. Bu ilişkiler, zamanla pek çok ilim ve irfan sahibi zevatın Anadolu coğrafyasına ilgi duymasını ve bazıların gelip buralara yerleşmesini hazırlamıştır. Bu göçler; cami, tekke, zaviye ve medrese gibi dinî ve sivil mimarinin de gelişmesiyle, Evliya Çelebi'nin nitelediği gibi, Bursa'yı "ruhaniyetli şehir" hâline dönüştürmüştür.

Gerçekten de Bursa; camileri, medreseleri, tekke ve zaviyeleriyle ruhaniyetli bir şehirdir. Medreseyle tekkenin ilişkisi, bilhassa kuruluş döneminde çok sıcaktır. Keza tekkeler ve zaviyeler arasında bir kısım dar görüşlü kimselerin mutaassıp bakışları ve post kavgaları olsa da genellikle tesamühe dayalı ilişki hâkim olmuştur. Mesela Erguvan Bayramı örneğinde de olduğu gibi, farklı meşreplerden beslenen sufîler, çeşitli vesilelerle karşılıklı ziyaretler yaparak hislerin derc edilmesine imkân vermiştir. İşte *Vesiletü'n-Necât* manevi unsurların ön planda olduğu bu ruhânî şehirde yazılmıştır.

Keçecizade Fuat Paşa'nın dediği gibi "Osmanlı tarihinin dibâcesi" olan Bursa'da, Yıldırım Bayezid döneminde çok önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bayezid'in Niğbolu

zaferi sonrasında 802/1239'da inşa ettirdiği Ulu Cami, günümüze değin şehrin kalbi olmuştur. Şehir hayatının kalbi orada, o mabedde atmıştır. Hatta Kastamonulu Latîfî'nin *Tezkire'*de naklettiğine göre, *Vesiletü'n-Necat*'ın yazılmasına sebep olan hadise de burada cereyan etmiştir. Bilindiği gibi Ankara bozgunu (1402) sonrası araya giren fetret döneminde Timur orduları şehre girip bu ulu mabedi tahrip etmişlerdir. Bundan yedi yıl sonra, 812/1409'da *Vesiletü'n-Necât* yine burada, Ulu Cami'nin huzur bahşeden şadırvanının başında yazılmıştır.

İlim, sanat ve edebiyat bir süreç işidir. Sözü ve manayı demlemek için zaman gerekir. Nitekim *Mevlid'*in de hemen ortaya çıkmadığını biliyoruz. Bu şaheser hayat buluncaya değin, başta Yunus Emre'miz olmak üzere; *Siyer-i Nebî* şairi Mustafa Darir, *Mantıku't-Tayr* mütercimi ve müellifi Gülşehrî ve *Garib-Nâme* sahibi Âşık Paşa gibi şairlerin Türkçeyi şiir dili hâline getirdiklerini ve estetik zeminden taviz vermeden dinî-tasavvufî düşünceyi işlediklerine tanık oluyoruz. Süleyman Çelebi, eserini telif ederken, bu geleneğin izini sürmüştür.

Elimizdeki kaynaklar, *Vesiletü'n-Necât'ın* yazıldığı dönemde Bursa'da yaşayan ve eser veren şairleri bütünüyle ele vermez. Mesela Gelibolulu Âlî, dönemin şairleri arasında Süleman Çelebi'den başka Niyâzî, Ahmedî, Hamza, Ahmed-i Dâî, Ezherî, Cemîlî, Zihnî, Şeyhî ve Kemâl-i Halvetî'den bahseder. Bu şairlerin bir kısmı sonradan Osmanlı'ya intisap etmiştir. Bilhassa

Germiyanlı Beyliğinin devlet sınırları dâhiline katılmasıyla, Bursa'nın Türk şiiri açısından bir merkez hâlini aldığı söylenebilir. Fakat Süleyman Çelebi'den hemen sonra Bursa'da Geyikli Medrese'nin de kurucusu olan Veliyüddinzade Ahmet Paşa (ö. 1496)'nın Türk şiirinin en önemli örneklerini verdiği düşünülürse, burada yetkin ve olgunlaşmış bir edebî hayatın olduğu görülebilir. Nitekim sonraki dönemlerde Lâmî Çelebi (ö. 1532) gibi şairlerin yetişmesi, Bursa'da güçlü bir edebiyat ve sanat damarının inşa edildiğine işarettir.

Burada şu soruyu yöneltmekte yarar vardır: *Vesiletü'n-Necât,* mevlid türünün ilk eseri midir? Daha evvel, Çelebi'nin döneminde bir mevlid yazma geleneğinin olduğuna işaret etmiştik. Mesela Süleyman Çelebi ile aynı dönemde yaşadığı bilinen Ahmedî (ö.1412)'nin Bursa'da, *Vesiletü'n-Necât*'tan iki yıl önce yazdığı *İskender-nâme*'ye dâhil edilen muhtasar bir mevlidinden söz etmek mümkündür. Keza bir dönem Bursa'da da yaşamış olan Arap şairi İbnü'l-Cezerî (ö.1429)'nin yazdığı *el-Mevlidü'l-Kebîr*'i de hatırlamakta yarar vardır. Kuvvetle muhtemeldir ki, Çelebi, hem Ahmedî ile hem de İbnü'l-Cezerî ile görüşmüş yahut eserlerini tetkik etme fırsatı bulmuştur. Her ne kadar, evvelki tecrübelerden yararlanılmış ve geleneğin izinde gidilmiş olsa da, *Vesiletü'n-Necât,* Hz. Peygamber'in doğumu ve bu süreçte yaşanan olağanüstü hadiseleri, bilhassa mi'rac hadisesi gibi mucizeleri ve ölümünü konu edinen ilk mevlid olma özelliğine sahiptir.

Bir Geleneğe Bağlı Olmak

Süleyman Çelebi'nin dinî ve edebî bir şaheser olan ve *Mevlîd* olarak bilinen *Vesîletü'n-Necât* isimli eseri, duygulu ve içli bir şairin eseri olduğu kadar, hatta bundan da fazla olarak belli bir inanç, fikir, zihniyet ve dünya görüşünün ürünüdür. Burada sözü edilen dünya görüşü, inanç tarzı, düşünce şekli ve zihniyet Süleyman Çelebi'den asırlar önce oluşmuştu. Süleyman Çelebi böyle bir geleneğin ve dünya görüşünün vârisi, mensubu ve bu ananenin halkalarından biridir. Eserindeki temel kavramlar ve bunları ifade için kullanmış olduğu dil, üslup ve terimler de o geleneğe aittir. Bu gelenek ve dünya görüşü doğru anlaşılmadan bunun bir halkası ve parçası konumunda bulunan Süleyman Çelebi'yi ve eserini doğru olarak anlamak mümkün değildir. Bu nedenle söz konusu dünya görüşünü ve din anlayışını Süleyman Çelebi ve *Vesîletü'n-Necât* ile ilişkisi bakımından ana hatlarıyla tanıtmaya faydalı buluyoruz.

Her şeyden evvel *Vesîletü'n-Necât*'ın konusu mevlîd/mevlûd, yani Hz. Muhammed (s.a.s.) olduğundan eserde dile getirilen bütün fikir, kanaat ve yorumların ekseninde onun bulunması son derece tabiidir. Her şeye, onunla ilişkisi açısından bakılmış ve her şey o çerçevede yorumlanmıştır. Tevhîd'den, yaratılıştan, nurdan, nübüvvetten, doğumdan, mucizelerden, miraçtan ve nübüvvetten bahsedilirken ana tema hep Hz. Muhammed

(s.a.s.) olmuştur.

Hz. Muhammed (s.a.s.), Allah Tealâ tarafından peygamber olarak gönderilmiş, 63 senelik peygamberlik döneminin 13 senesini Mekke'de, 10 senesini Medine'de geçirdikten sonra miladi 632'de Medine'de Hakk'ın rahmetine kavuşmuştu. O, son peygamberdi; ahlakının mükemmel, görevinin önemli, sorumluluğunun ve başarısının büyük olması bakımından da evvelki peygamberlerden daha üstündü.

Sahabe, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in diğer peygamberlerden daha üstün olduğunu biliyor ve buna inanıyordu. Fakat bu üstünlük, Hz. Musa'nın kardeşi Hz. Harun'dan; Hz. İbrahim'in çağdaşı Hz. Lût'tan üstün olması gibi bir üstünlüktü. "*Şu resûllerin bazılarını diğer bazılarına üstün kıldık.*" (Bakara, 2/285) mealindeki ayet, "*Ayırım yapmadan hepsinin peygamber olduklarına inanırız*" şeklinde anlaşılıyor ve Bakara sûresinin 153. ayetiyle çelişmiyordu. Bununla beraber daha evvelki peygamberlerin birbirine üstünlükleri izafi iken Hz. Muhammed (s.a.s.), mutlak surette bütün peygamberlerden daha üstündü. O, eşref-i mahlûkattır, tüm yaratılmışların en şereflisidir.

[Süleyman Uludağ, "Süleyman Çelebi'nin İnanç ve Fikir Dünyası", *Süleyman Çelebi ve Mevlid: yazılışı-Yayılışı ve Etkileri,* Ed. M. Kara-B. Kemikli, Bursa, 2007, 183-184.]

MEVLİD NEDEN YAZILDI?

Rivayet o ki… Bu eserin yazılmasına sebep olan hadise Ulu Cami'de cereyan etmiştir. Şöyle ki, İranlı bir vaiz kürsüden Bakara sûresinin 285. ayetini tefsir eden bir sohbet yapıyormuş. Bu ayette, "Onun elçilerinden hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz!" buyrulmaktadır. Bu ifade, Peygamberin ve müminlerin ağzından verilmektedir. Yani, müminler peygamberler arasında ayrım yapmazlar. Peygamberlere imanın temel ilkesi de budur.

İranlı vaiz, bu ayeti tefsir ederken, "Ben Muhammed Mustafa'yı İsa Peygamber'den –Allah'ın salât ve selâmı ikisine olsun- üstün tutmam" demiş. Bunu duyan Arap asıllı bir bilge ve âlim kişi gayrete gelip, İranlı vaizi ilzam etmiştir. Zira aynı sûrenin 253. ayetinde, "İşte, o elçilerden kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlardan kimine konuştu, kimini de derecelerle yükseltti…" buyrulmaktadır. Bakara 285. ayeti, Arap asıllı bilge âlim "Peygamberler arasında fark yoktur" buyrulmasından maksat, resullük ve nebîlik hususunda bir farkın olmadığıdır; yoksa fazilet açısından değildir." şeklinde izah etmiş

Ulu Cami'de, İslam'ın bu beşinci kutsal makamında, ortaya çıkan tartışmaya ahali de dahil olmuş ve İranlı vaizden yana tavır almışlardır. Derken mesele büyümüş, Arap âlim; Arabistan, Mısır ve Halep ulemasından alınan

fetvalarla İranlı vaizi ilzam etmiş; hatta rivayetlere bakılırsa, katline bile hükmettirmiştir. İlmi bir mübahasenin geldiği nokta Süleyman Çelebi'yi ziyadesiyle üzmüş olmalıdır. O sebepten hemen oracıkta şu beş beyiti yazmıştır:

Ölmeyüp İsâ göğe bulduğı yol
Ümmetinden olmak içün idi ol

Hem dahi Mûsâ elindeki asâ
Oldı anun izzetine ejdehâ

Ceddi oldugıçün anun ol Halîl
Nârı cennet kıldı ana ol Celîl

Cümle anun dostlugına adına
Bunca izzet oldı ol ecdâdına

Çok temennâ kıldılar Hak'dan bular
Kim Muhammed ümmetinden olalar

Hz. Peygamber, ulu'l-azm peygamberlere verilen mucizelerin ve izzetin sebebidir. Evet, onlar birer elçidir, resûldür; lakin sahip oldukları bütün manevi hâl, ilim ve itibarın kaynağı Hz. Peygamber'dir. Onlar bu yüceliklere Hz. Peygamber'in dostluğu sebebiyle ulaştılar. Bu sebepten de Muhammed (s.a.s.) ümmetinden olmak için çok niyazda bulundular. Neden? Çünkü Hz. Peygamberle

ed-dîn olan İslam tamamlanmıştır.

Gerçi kim bunlar dahi mürseldürür
Lîk Ahmed ekmel ü efdâldurur

Evet, *Mevlid'*in yazılışına dair böyle bir rivayet anlatılır. Ama meseleye başka açılardan da bakmak gerekir. Her şeyden önce şunu belirtelim: Eser, yazıldığı döneme ayna tutar. Diğer bir ifadeyle; sanatkâr, döneminin sosyal ve kültürel yapısı içinde eser verir. Bu temel yaklaşımdan hareketle, döneminin siyasi ve sosyal tarihini dikkate alarak, metni okumak icap eder. Dolayısıyla, öncelikle *Mevlid*'in nasıl bir dönemde yazıldığını incelemek gerekir.

Mevlid, fetret döneminde, Ankara savaşından takriben yedi yıl sonra yazılmıştır. Fetret dönemi, Yıldırım'ın çocukları arasında cereyan eden taht mücadelelerini hatırlatır. Sultanın küçük oğlu Kasım dışında; Emir Süleyman, İsa Çelebi, Musa Çelebi, Mustafa Çelebi ve Mehmed Çelebi bu mücadele içerisinde karşılıklı savaşmışlardır. Akıncı beyleri ve muktedir ailelerin de işin içine girmesiyle, hatta bazı beyliklerin ve Bizans'ın da olaya müdahil olmasıyla bütün bir Osmanlı coğrafyası, trajik olaylara sahne olmuştur. Bu durumlar yaşanırken olan halka olur. Bu gibi zamanlarda bazı fırsatçıların dinî ilkelerden hareketle kurtarıcı fikrini kalabalıklara sundukları görülür. Nitekim bu dönemde de olan budur. Mehdîlik ve Mesihlik fikri konuşulur olmuştur. Hatta

bununla da kalınmayıp, gayrimüslim tebayı da etkilemek amacıyla, hub Mesihlik (İsa severlik) akımının da ortaya atıldığı görülmektedir. Muhtemeldir ki Ulu Cami'de konuşan İranlı vaiz, İsa severlik akımının tesiri altındadır.

İranlı vaizi bilmiyoruz ama Musa Çelebi'nin kazaskeriyken Mehmet Çelebi'ye esir düşen Şeyh Bedreddin'in dervişleri mehdîlik iddiasını dillendirmişler ve bir isyana sebebiyet vermişlerdi. Şeyh Bedreddin, her şeyden önce iyi bir fakih, muktedir bir âlimdir. Lakin kendi böyle bir iddiada bulunmamasına rağmen, ileri gelen müritleri tarafından mehdî ilan edilmekten kurtulamamıştır. Aynı dönemlerde İran'da Fazlullah Hurûfî de kendinin velayet yolunun son noktası (hatmü'l-evliya) ve mehdî olduğunu ileri sürmüştür. Dönem, gerek siyasi boşluk ve fetret sebebiyle Anadolu'da gerekse diğer İslam coğrafyasında arayışlar dönemidir. Bazı mihrak ve kişilerin bu arayışları fırsata çevirip, halkın dinî inanç ve düşüncesini istismar etmesi ihtimal dâhilindedir.

Ulu Cami'nin bilge imamı, sadece rivayet edilen bir tartışmadan hareketle değil, aynı zamanda ortaya çıkan kurtarıcı fikirleri dikkate alarak mezkur eserini yazmıştır. Nitekim eserin daha adında şairin bu niyetini sezmek mümkündür: *Vesiletü'n-Necât*... Kurtuluş vesilesi. Neden kurtuluş? İçine düşülen fetretten kurtuluş! Fetret, Hz. Peygamber'in manevi şahsiyetine; Kur'an, Sünnet ve dinine bağlanmakla aşılacaktır. Bu bakımdan *Vesiletü'n-Necât,* müminlerin Hz. Peygamber'e olan bağlılıklarını (biat) yenileyen ve kuvvetlendiren bir metindir. Oradaki

Hakîkat-i Muhammedî ve Nûr-ı Muhammedî meselesi, bu bakışla anlaşılmalıdır. Varlığın merkezine Hz. Peygamber'i koyarak bir varlık anlayışı, bir dünya tasavvuruna ulaşmak... Süleyman Çelebi'nin yaptığı tam da budur.

Ger Muhammed gelmese sen şunı bil
Ne kulak işidüben söylerdi dil

Ger Muhammed'den şefâat olmasa
Deng-i küfrün zulmetini kim basa

Ol Muhammed'den açıldı dînümüz
İslâm içre dîn ile îmânumuz

Süleyman Çelebi; o acıyı, o fetreti yaşayan insanlara nasıl da sesleniyor.

İnsanı kendi benliğiyle kavrıyor, kendi organlarını, kendi bedenini düşünmesini salık veriyor ve diyor ki: Eğer Hz. Muhammed (s.a.s.) gelmeseydi, ne kulağın işitirdi ne de dilin söylerdi. İşitmemizin de söylememizin de kaynağı Hz. Muhammed (s.a.s.)'dir. Bu kargaşaya, kafa karışıklığına hacet yok. Bizim birbirimizle alaka kurmamız, konuşup dinlememiz, anlaşmamız, diyaloga geçmemiz ve böylece huzurlu bir toplum yapısı kurmamızın esaslarını bize öğreten, el-Muallim olan Hz. Peygamber'dir. Şu hâlde hangi kurtarıcıyı arıyorsun? Küfrün zulmetini giderecek yegâne iksir, Hz.

Peygamber'in şefaatidir. Dolayısıyla sana düşen şudur: Onun yolunda olmak!

Şer'ini tut ümmeti ol ümmeti
Tâ nasîb ola sana Hak rahmeti

Burada tabi bir husus dikkatimizi çekiyor, o da şudur: Bazı rivayetlere bakılacak olur ise, şairin bu eseri yazmasını bizzat Emir Sultan istemiştir. *Mevlid,* Emir Buharî'nin talebiyle yazılmış, huzurunda okunmuş, Emir Buharî de *Mevlid,'i* okumuş ve pek beğenmiş. Derler ki, *Mevlid*'in kısa zamanda tanınıp itibar görmesinde Emir Sultan Hazretlerinin himmeti çoktur. O, birçok kez huzurunda okutup, huşu içinde dinlemiş ve okunmasını teşvik etmiştir. Bütün bunlar birer rivayettir, bunu biliyoruz. Bununla birlikte Emir Sultan'ın hülefâsı arasında zikredilen Yahyâ b. Bahşî (ö. 1436) de *Mevlîd-i Nebî* adıyla bir eser telif etmiştir. Bu, Emir Sultan'ın, muhitinde bulunan ehil kişileri mevlit yazmaya teşvik ettiğine işaret eder.

Fıtrat-ı Rûh-ı Muhammedî

Süleyman Çelebi, *Vesîletü'n-necât*'ın dördüncü bölümünde "Fî beyân-ı fıtrat-ı rûh-ı Muhammedî" başlığı ile hakîkatî Muhammediyye konusunu ele alır. Bu bölüm iki fasıldan oluşur. İlkinde varlığın ilk nüvesi, onun ifadesiyle, "öndin" ruhu olarak bu hakîkatten söz ederken, ikinci fasılda peygamberler içerisinde Hz. Peygamber'in üstünlüğü konusunu işlemiştir. Bu bölümü takip eden beşinci bölümde ise, "fî beyân-ı zuhûri Vücûdü'n-Nebiyy" başlığı ile Hz. Peygamber'in doğumunu anlatır.

Süleyman Çelebi, "fıtrat-ı rûhi Muhammedî" ile ilk varlık olan hakîkat-i Muhammedîyi kastetmektedir. Hz. Peygamber'in bir beşer olarak tarihsel form içerisindeki varlığını ise, "zuhûr-ı vücûdü'n-nebiy" tabirinde olduğu gibi sûret âlemine zuhr olarak nitelendirmektedir. Bu iki nitelendirmenin ilki Hz. Peygamber'in manevî hüviyetini ifade ederken, ikincisi beşerî yönünün temsil etmektedir. Bu manevî hüviyet nurdur.

Mustafa nûrunu evvel kıldı var
Sevdi ânı ol Kerîm ü girdigâr
...

Ândan oldu her nîhân ü âşikâr
Arş ü ferş ü yîr ü gökde ne ki var

Ger Muhammed olmaya idi âyân
Olmayısardı zemîn u âsumân

Hz. Peygamber'in doğumunun anlatıldığı "fî beyân-ı zuhûri Vücûdü'n-Nebiyy" başlıklı bölüm, üç fasıldan oluşmaktadır. İlk fasılda hakîkat-i Muhammedîye işaret ederek, "sûret âlemine" gelen Mustafa'nın dünyayı teşriflerini, "varlığın aslî özü"nün varlık sahnesindeki tezahürü olarak değerlendirir. Daha sonra, ikinci fasılda, Hz. Âdem'den itibaren Muhammedî nûrun insanlığı tevhîde ve hakîkate uyandıran peygamberlerdeki seyrini ele alır. Bu nûr, Âdemden Havvâya, ondan Enüş'e ve ondan Kaynân'a ve böylece devam ederek Nuh'a ve İbrahime ulaşmıştır. Süleyman Çelebi, "bu nûrun seyrindeki isimleri teker teker sıralarsam, konuyu uzatmış olurum" der. Bu sebepten şair birkaç isim zikrederek muhtasar bir yol haritası çizmiştir. Nihayet nûr, Mustafa'ya intikal edince aslına ermiş ve orada karar etmiştir.

Şöyle vardı irdi ol nûr aslına
İrişince ol Muhammed alnına

Geldi çün ol rahmeten li'l-âlemîn
Vardı nûr anda karâr itdi hemîn

Bu bölümün üçüncü faslı, Muhammedî nûrun gelip alnına yerleştiği Mustafa'nın doğumu, bu esnada annesi

Âmine'nin gördüğü lütufları ve tecellileri konu edinmektedir. Bu lütuflar, Hz. Peygamber'in doğumuna ilişkin İncil ve Tevrat gibi kadîm kutsal kitaplarda haber verilmişti. Hamilelikten doğuma kadar verilen o haberler birer birer gerçekleşmiştir.

Hem Muhammed gelmegi oldu yakîn
Çok alâmetler belürdi gelmedin
Şol kitaplar içre söylenen haber
Zâhir oldı vü göründi ser-te-ser

Süleyman Çelebi, *Vesîletü'n-necât*'ın altıncı bölümünde benzeri konuya devam eder. Altı fasıldan oluşan bu bölümde de Mustafa'nın doğumu esnasında yaşanan harikulâde olayları tafsilatlı bir şekilde anlatır. Burada bir hususu dikkatlerinize arz etmek isterim. O da şudur; bu bölümün birinci faslında, şair âdeta bir na't yazar. Orada, "ben" diyor şair, "gönül şehrine gittim oradan kutu kutu şekerler aldım da geldim." Sonra da ekliyor: "Şimdi artık canımızın safâsı olan o lezzetli şekerleri teker teker açalım ve yiyelim." Buradaki şeker istiaresi, Mevlid'in her bir mısra'ına delalet eder.

[Bilal Kemikli, *Sufî Aşk ve Ölüm,* İstanbul, 2007, 29-30.]

MEVLİD NEDEN BAHSEDER?

Süleyman Çelebi, bu şaheserinde nelerden bahsetmektedir? Sadece Kutlu Doğum'u, o günü, o mekânı mı konu edinmektedir? Burada kısa da olsa bu sorulara cevap aramak mümkündür.

Öncelikle şunu söylemek isterim: *Mevlid*; mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmış olup, tasnif itibariyle, dinî edebiyatımızın diğer manzumelerine benzer. Bu kabil eserler, bölümlerden; bölümler, fasıllardan meydana gelir. İlk bölümde tevhid ve münâcaat olur. Sonra sebeb-i te'lîf ve âdeta eserin ön sözü niteliğinde, şairin yapmak istediği ve ne yaptığına dair bir fasıl gelir. Bilahare ele alınan esas konu, bir insicam içerisinde takdim edilir. Bu tasnif biçimi *Vesîletü'n-Necât'*ta açıkça görülen bir husustur.

Mevlid'de farklı nüshaları da dikkate alarak şu ortak bahirlerin olduğunu görüyoruz:

1. Tevhid-Münâcaat
2. İntikâl-i nûr-ı Nübüvvet-Vilâdet
3. Mi'râc
4. Mucizât
5. Dua

Bizim bu kitapçıkta çoğu yönden esas aldığımız metin, merhum Dr. Necla Pekolcay'ın neşrettiği nüshadır. Bu nüshada, yukarıdakilere ilave olarak, âlemin yaratılışı (Fıtrat-ı âlem), Hz. Peygamber'e övgü (na't), Hicret (Hicretü'n-Nebî), Hz. Peygamberi tavsif (hilye), nasihat,

kötü işlerin men edilmesi, tebliğ ve vefat kısımlarını da içerir. Burada, kısa da olsa bu metne bir göz atmak mümkündür.

Mevlid, tevhit bölümüyle başlar. Şair, "her işe besmeleyle" başlama geleneğine de uyarak, besmelenin tercümesiyle giriş yaptığı bu bölümde, lafza-i celâli zikretmenin ehemmiyetine vurgu yaparak rahmet ve mağfiret için ilticâ eder. Bu bakımdan tevhid, aynı zamanda içinde münâcaatı da bulundurmaktadır. Tevhitte tasavvur edilen Tanrı, mistik muhayyilenin ön gördüğü çerçevede, isim ve sıfatlarının tecellisi ile hissedilen, kudret ve azamet sahibi olarak anlatılmaktadır. Bütün bir mükevvenat, O'nun birliğinin delilidir.

Cümle âlem yoğiken Ol var idi
Yaradılmışdan Ganî Cebbâr idi

Var iken Ol yok idi ins ü melek
Arş u ferş ü ay u gün hem noh-felek
Sun'ile bunları ol var eyledi
Birliğine cümle ikrâr eyledi

Kudretin ızhâr idüp hem Ol Celîl
Birliğine bunları kıldı delîl

Mevlid'in sebeb-i telif kısmı yok; bu yüzden yukarıda bu bahsi ayrıntılı bir şekilde açmak durumunda kaldık. Telif sebebi yok ama vasiyet niteliğinde, dua ve özür

bölümü var. Böylesine bir şahesere hayat veren şair; kitaba erişen, onu okuyan ve dinleyenlerin dünyadan iman ile göçmelerini niyaz ettiği gibi, onların da kendisine dua etmesini ve Fatiha okumasını vasiyet eder. Sonra da "şairi gibi bunu eksügi çok" diyerek eserinde görülmesi muhtemel eksikler için özür diler.

Dahı her kime irişe bu kitâb
Kılmaya bize hatâsıyçün itâb

Lutf ide ma'zûr duta eksüklüğin
Dimeye hiç kimseye eksüklüğin
...

Şâiri gibi bunun eksüği çok
Olmaya bir beyti kim eksüği yok

Gerçi tâmm ü nâkısı kâmil bilür
Kâmil olan cümleyi kâmil bilür

Anlarun kim eksüği çok işinün
Eksüğin gözler olur her kişinün

Her kişi kim ola ol eksüksüz er
Kılmaz ol hiç kimse aybına nazar
...

Eksüğüme kıldum uş ben i'tirâf
Her kim ehl-i lutf ola kıla muâf

İşte tevazu, işte mahviyetkârlık… Bir şahesere hayat veriyorsunuz ve bu eser altı yüz yıldır okunuyor, farklı dillere çevriliyor, örnek alınıp benzerleri yazılıyor ve hâlâ etkisini sürdürüyor ve siz, "eksüğüm var!" diyebiliyorsunuz. *Mevlid*'i şaheser yapan en önemli yön, Süleyman Çelebi'nin bu çelebi tavrı olsa gerektir.

Eserin üçüncü bölümü, âlemin fıtratı başlığıyla, âlemin yaratılışı ve tevhid nokta-i nazarından ele alınmaktadır. Bir bakıma tasavvufun kozmogonik yaklaşımı ile kelâmın tekvîn anlayışının sentezi niteliğindeki bu kısımda, "ol" (kün) emrinin tecellîsi bulunmaktadır. Ayrıca mahlukatın "Mutlak Yaratıcının eseri olması itibariyle, yine O'nun emrinde, varlık kazandıklarına işaret edilmektedir. Bu kısım şairin ontolojik yaklaşımı sebebiyle önemlidir. Bu noktada şair, varlığı tanımlayarak Hz. Peygamberi anlatmaya başlıyor. Çünkü varlık ve tevhîd anlaşılmadan risalet anlaşılmaz, nübüvvet anlaşılmaz. Süleyman Çelebi, bu yaklaşımıyla, her şeyden önce bir beşer olan Hz. Peygamberin varlık âlemindeki yerine işaret ediyor.

Dördüncü bölümden itibaren sırayla, Peygamberin zuhuru, doğumu ve bu esnada görülen olağanüstü hâller, na't, bazı mucizeler, Mi'rac, hicret, hilye, bir nükte, kötü davranışları terk, risalet görevi ve vefat-ı nebî kısımları anlatılmaktadır. Bu fasıl başlıklarına bakıldığı zaman Hz. Peygamber, siyasî ve sosyal tarihsel kişiliğinden ziyade, bir ahlak ve fikir önderi olarak öne çıkartılmaktadır. Hz. Peygamber'i, bireysel hayatında örnek almak isteyen herhangi bir müminin aradığı temel hususiyetlere dikkat

çekilmektedir. Tabi bu yapılırken mucize kavramının verdiği olağanüstülük ve şiir dilinin istiare ve mecaz imkânlarından da yararlanılıyor. Fakat bunu sadece sanat açısından yapmıyor; aksine şairin tasannu endişesi yok. O, inandıklarını, hissettiklerini ve duyumsadıklarını yazıyor. Bu bakımdan canlı bir metinle karşı karşıyayız. Bu duruma örnek olarak Hz. Peygamber'in vefatı ile alakalı fasıldan bir bölümü ele alalım. Bu bölüm, kendi içerisinde dört fasla ayrılıyor. İlk kısmından okuyalım:

Başlayalum girü bir söz sûzile
Od saçılsun sözümüzden sûzile

Dağ ile taşun yüregin tağlasun
Ten nedür anun içün cân ağlasun

Odlara yaksun odun için taşın
Taşlara dögsün anunçün taş başın

Sularun gözinden akup kanlu yaş
Bagrı pûlâdan delinüp ola bâş
..

Mustafa mevti sözidür ol 'iyân
İşidicek âhile eylen figân
...

Gözyaşı rahmet suyıdur bilene

Gözyaşı nimet suyıdur bilene
...

Gözyaşıdur cümle derdün çâresi
Gözyaşıdur bazınun settâresi
...

Bilinüz i âşıkân-ı Mustafâ
Hakka irdi anda cân-ı Mustafâ
...

Gelinüz ol Mustafâ'ya gidelüm
Mustafâsuz bu cihânı ni'delüm

Görüldüğü gibi şair; hem ele aldığı konuyu içselleştiriyor hem de okuyucuyu ele aldığı konunun atmosferine taşıyor. Konu Peygamberin vefatı olmasına rağmen şair, doğrudan doğruya bu hadiseyi tahlil ve takdim etmiyor. Öncelikle ayrılık temasını hüzün ve gözyaşıyla buluşturuyor. Böylece okuyucuyu önce gözyaşıyla buluşturmuş oluyor. Daha sonra da bu elim hadisenin tasvirini, şiir dilinin imkânlarından da yararlanarak kurgusal bir zeminde tahlîl ediyor.

Eserin son bölümü, "fî-hâtimeti'l-kitâb" başlığını taşımaktadır. Burada şair, "işte ben size Muhammed Mustafa'yı anlattım, siz de onu örnek alın" mesajını vermektedir. Ulu Cami'nin bilge imamı, burada şu öğüdü veriyor: Dünya fânidir; sonuçta hepimiz öleceğiz. Ama

ölmeden önce yapılması gereken, ilahî hakikatleri anlamak ve O'na kulluk etmektir. Peygamber, bu yapılması gerekeni öğreten ve bu anlamda örnek olan kişidir; dolayısıyla onun öngördüğü yola girmek, gücümüz yettikçe o yolun gereğini ifa etmek durumundayız.

Dünyâda bâkî kalavuz sanmanuz
Komasun sizi yabanda sanmanuz

Mustafâ'dan ibret alun siz dahi
Birünüz kalmayısar Tanrı hakı
...

Hakka eksüklüğümüz arz idelüm
Ağlamaga göz yaşı farz idelüm
...

Bize i Hak tevfîkun eyle refîk
Tâ ki toğrı varıbilevüz tarîk

Madem akıbet ölmektir; şu hâlde hazırlıklı olalım, dua edelim. Hakk'a iltica edelim ki, yardımını bize yoldaş kılsın. Onun yardımı ve inayeti yoldaşımız, Hz. Peygamber'in şefaati işaretimiz olmaz ise, hâlimiz nice olur? Geliniz, el açıp dua edelim.

Yâ ilâhî ol Muhammed hakkıçün

Ol şefâat kânı Ahmed hakkıçün
...

Sırr-ı Furkân nûr-ı a'zam hakkiçün
Küds ü Ka'be Merve Zemzem hakkiçün
...

Kabrimiz îmân ile pür-nûr kıl
Mûnisin gılmân ile hem hûr kıl

Hem dahi mîzânımız eyle sakîl
Cennete girmeye lutfın kıl delîl

Mustafâ'ya civâr et yâ Kerîm
Cennetü'l-Firdevs içinde yâ Rahîm

Asırlardır *Mevlid* okunan her mecliste gözü yaşlı, gönlü huzur dolu ve aklı açık müminler bu duaya amin diyorlar. O aminlerle huzur buluyor, şenleniyoruz. Bu dualar, gönle huzur veren bu amin sedaları; tıpkı ezanımız gibi, tıpkı bayrağımız gibi, gök kubbemizde her daim yankılanacaktır.

Bazı *Mevlid* nüshalarında bu son bölüm, biraz daha uzun tutulmuştur. Ne yazık ki, *Vesiletü'n-Necât*'ın henüz edisyon kritikli bir neşri yoktur. Yapılan neşirler, sağlam olduğu sanılan nüshalara dayandırılmıştır. Dolayısıyla mevcut *Mevlid* kitaplarının bazısında bulunan bölümler, kimi beyitler, diğerlerinde yoktur. Daha doğrusu çokça

okunan bir metin olduğu için *Mevlid*'e pek çok ilave yapılmıştır. Bu bakımdan bazı nüshalarda olmayan, ama aynı zamanda bazılarında bulunan, mesela merhum Dr. Necla Pekolcay'ın neşrinde olan birkaç beyti burada zikretmek isterim. Zira bu beyitlerde hem eserin adı geçer hem de yazılış tarihi açıkça verilir. Şöyle diyor Ulu Cami'nin bilge imamı:

İşbu kân-ı şehd ki şîrindür dadı
Bil Vesîletü'n-necât oldı adı

Hem sekiz yüz on ikide târihi
Bursa'da oldı tamâm bu i ahî

Hakka hamd ile senâ-yı bî-hisâb
Oldı Hak avniyle kâmil kitâb

Bu eser, âdeta bal kaynağıdır. Tadı baldır, şekerdir. Bu yüzden adı *Vesîletü'n-Necât* olmuştur. Kurtuluş vesilesi; 812 (1409)'de Hakk'ın yardımıyla Bursa'da tamamlandı. Hakk'a sayısız hamd, sayısız senâ.

Hamdeden, sonra salavat ile eserini süsleyen Süleyman Çelebi'nin son beyiti de münacaat tarzındadır.

Tanrı rahmet eyleye ol hân içün
Kim duâ kıla bunı yazan içün

Tanrı, bu bal kaynağı eseri okuyana, dinleyene ve bu

eseri yazan için el açıp niyaz edene rahmet eylesin!

İçeriğine kısaca işaret edilen *Mevlid*''i Süleyman Çelebi, tıpkı Yunus Emre gibi, sehl-i mümteni tarzında kaleme almıştır. Ziya Paşa'nın *Harabat Mukaddimesi'*nde dediği gibi, "baştanbaşa sehl-i mümtenidir." Sehl-i mümteni, en zor, en anlaşılması güç konuyu, en kolay ve en anlaşılır bir sadelik içinde ifade etmektir. Bu, sanatkârın yüceliğine işaret eden bir husustur. Her okuyan bir şeyler anlar, hatta anlamakla kalmaz bir benzerini yazmaya da çalışır. Lakin hakikatte bu metinleri oluşturmak çok zor, çok girifttir. Öyle kolay kolay da aşılacak değildir. Nitekim altı yüz yıldır pek çok şair *mevlid* yazar; lakin *Vesiletü'n-Necat'*a erişmek ne mümkün! Yine Ziya Paşa'nın ifadesiyle,

Dört yüz seneden beri efâdıl
Bir söz demedi ana mümâsil

Büyük sanat adamları, şairler, âlimler ve bilgeler dört yüz senedir uğraşıp durdular ve bunca metin ortaya çıkardılar. Fakat onun bir benzerini ne söyleyebildiler ne de yazabildiler..Ziya Paşa dört yüz yıl diyor. Biz şimdi altı yüz yıldır diyoruz. Evet, tam altı yüz yıldır onun bir benzerini birçok kişi yazmak istedi. Mesela günümüzde de Alvar İmamı Muhammed Lütfi, Sivaslı İhramcızâde İsmail Hakkı ve Bursalı Mehmed Şemseddin Ulusoy mevlid yazdılar. Ama Ulu Cami'de mâveradan kopup gelen, belki o şadırvanın üstündeki açık kubbeden yağan

söz ve mana yağmurunun bir benzerine ulaşılamadı.

Kolay anlaşılmasına gelince… Pek de kolay değil. Kolay olmadığı için de ârif müdekkikler şerhler yazmışlar. Mesela Cabbarzâde Mehmed Ârif Bey *İzâhu'l-Merâm Alâ-Vilâdet-i Seyyidi'l-Enâm* adıyla *Mevlid'*i şerh etmiştir. Keza şerh edebiyatımızın usta kalemi Hüseyin Vassaf bu meyanda *Gülzâr-ı Aşk'*ı kaleme almıştır. Sonra hakkında fazla bilgimiz olmayan Hâşim Velî, eserin tümünü olmasa da bazı önemli beyitlerini şerh ederek *Esrâr-ı Mevlidü'n-Nebî (*İstanbul, 1326) adlı küçük bir kitapçık yayımlamıştır. Daha başka şerhler de vardır. Bundan sonra nice şerhler, nice çözümlemeler mutlaka yapılacaktır.

Bosna'da Mevlid

Süleyman Çelebi'nin milletimize hediye ettiği şaheser, başta Rumca olmak üzere, Boşnakça, Arnavutça, İngilizce, Arapça, Gürcüce ve Adigece gibi Kafkas dillerine tercüme edilmiştir. Boşnakça ve Arnavutça'da tercümeyle yetinilmemiş, *Mevlid*'in nazireleri de yazılmıştır. Hâlâ Bosna'da, Makedonya, Kosova ve Karadağ gibi ülkelerde hem Türkçesi hem de bu yörelerde kullanılan dillerle okunur. Prof. Tayyib Okiç, âdeta klasikleşen "Çeşitli Dillerde Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidi'nin Tercümeleri" (İslamî İlimler Fakültesi Dergisi, Erzurum, 1976, 1, 17-78) isimli makalesinde bu konuyu tafsilatlı bir şekilde inceler. Merhum Prof. Okiç'in makalesinden kısa bir bölümü okuyalım:

"Mevlid cemiyetleri, bütün İslam ülkelerinde olduğu gibi, Bosna'da da kökleşmiş dinî bir anane hâline gelmiştir. Bilhassa gençlerin, Kur'ân-ı Kerim hatimlerinden sonra en çok karşılaştıkları merasim, Mevlid cemiyetleri olmuştur. Rahmetli validem -Türkçe bilmediği hâlde- Süleyman Çelebi Mevlidini, gerek kadın Mevlid cemiyetlerinde dinlemek gerek harekeli taş basması Mevlidleri okumak suretiyle, zamanla ezbere öğrenmiştir. Bir vesile ile Ankara'ya geldiğinde komşularla sohbet ederken, söz Mevlidden açılır. Kendisi hemen oracıkta Süleyman Çelebi Mevlidinden bir bahri gayet kolaylıkla ezberden okuyuvermiştir. Dinleyenler

bunu hayretle karşılarlar. Türkçe Mevlidle paralel olarak Hafız Salih Gaşeviç'in Boşnakça tercümesini de ezber biliyordu. Dinî mekteplerimizde de yıllık Mevlid merasimi parlak bir şekilde yapılırdı. Böylece küçük yaştan itibaren, Süleyman Çelebi Mevlidi ve onun Boşnakça tercümesi ile ünsiyet kesb ettiğimiz gibi, Mevlide ve dolayısıyla Ulu Peygamberimize olan sevgimiz arttı.

Paris'teki Türkoloji hocamız müteveffa Profesör Jean Deny, bir vesile ile ders esnasında Süleyman Çelebi ve Mevlidinden bahsederken, Mevlidin hakikaten bir şaheser, müellifinin ise iyi, son derece samimî ve ince ruhlu bir şair olduğu hükmünü verdiğinde, bundan gurur duymuştum. Kendisi bu nevi merasimlere ehemmiyet verirdi. Mevlidin dışında, bilhassa Balkanlarda, âdet hâline gelmiş ve ekseriya bir ölünün ruhuna ithâfen tertib edilen "Tevhîd" cemiyetleri üzerinde durmuştur. Onun bahis mevzuu ettiği tevhidler, Bulgaristan Müslümanlarında an'ane hâline gelmiş merasimlerdir ki, Bosna Müslümanları arasında da hâlâ devam etmektedir."

BİLGE ŞAİRİN GÖÇÜ

İlahî hitap açık: “Her nefis ölümü tadacaktır…” Ölüm kıştır; kardır ve mutlak gerçektir. Doğan her canlı, bahara ve yaza erdiği gibi sonbaharı ve kışı da görecektir. Bunu şöyle dile getirir Süleyman Çelebi:

Her ne denlü çok yaşarise kişi
Âkıbet ölmek dürür anun işi

Nasıl yaşarsan yaşa, ne kadar yaşarsan yaşa sonunda ölüm gelecek. Ölüm, Süleyman Çelebi’nin dediği gibi, “sefer”dir; dünyadan ahret yurduna yolculuktur. Ölümü sefer olarak telakki eden bu büyük ruh, Bursa’nın ulu çınarı, Ulu Cami’nin bilge imamı, Kutlu Doğum şaheseri olan *Vesiletü’n-Necât* şairi de “şâhımız” diye nitelendirdiği Mustafasına kavuşmak için yola çıktı. Hakkındaki kayıtlara ve “*Râhat-ı ervâh*” şeklinde düşülen tarihe bakılırsa, 825 (1421-2)’de vefat etmiştir. Çekirge yolundaki Dağınık Serviler Mezarlığı’nda Yoğurtlu Baba Dergâhı yakınında sırlanmıştır. Sırlanmış sırlanmaya lakin bugün geride ne Dağınık Serviler Mezarlığı ne de Yoğurtlu Baba Dergâhı kalmıştır. Maalesef diğer pek çok değer gibi bunlar da kayıplar listesinde yerini almıştır.

Kaybolan sadece binalar, mezarlıklar ve mekânlar değil; isimler, kavramlar ve anılar da kaybolmuştur. Bu mezarlık ve hazirede, Yoğurtlu Baba ve Süleyman Çelebi’den

başka ünlü sûfî Ahmed İlahî, tarihçi Mehmed Neşrî ve ünlü mizah kahramanı Karagöz gibi Bursa'nın meşhurlarının da kabirleri varmış. Ne var ki Çekirge'ye giden caddenin solunda bugün sadece Süleyman Çelebi Türbesi bulunmaktadır.

Tanrıdan yüz bin dürûdile selâm
Mustafânun rûhına her subh u şâm

Olsun âline dahi ashâbına
Tâbi'în ensâr u hem ahbâbına
Ümmetinden râzı olsun ol mu'în
Rahmetullâhi aleyhim ecma'în

Tanrı rahmet eyleye ol hân içün
Kim duâ kıla bunı yazan içün

Mevlithan: Bilgelik, Asalet ve Onur

Mevlid nasıl bir bilgeliğin, asalet ve onurun eseriyse, onu okuyan da aynı bilgeliğe, asalete ve onura sahip olmalıdır. Bu ilmin, irfanın ve sanatın ağırlığını taşımak anlamına gelir. Evvelemirde okuduğu metnin anlamını bilmeli, musikiyi anlamla buluşturmalıdır. Bunun için çabalamalı… Böylece sesiyle ve sedasıyla dinleyenlerin gönüllerini fethetmelidir.

Bu çok mu zordur? Bilemem; ama Mehmet Akif *Safahat'*ta tam da bu özelliklere sahip bir mevlithanın âdeta destanını yazar. Bu mevlithan Said Paşa İmamı'dır. Derler ki: *"Mevlid'i Süleyman Çelebi yazdı, Said Paşa İmamı okudu."*

Osmanlı devlet adamlarından Bursalı Mehmed Said Paşa (ö.1868) ile hemhâl olduğu için Said Paşa İmamı olarak anılan bu ünlü mevlithanın asıl ismi Hasan Rıza'dır. Manisa'da doğmuştur. Babası Eğridirli Hoca Abdullah Efendi'dir. Manisa'da hıfzını ve tahsilini tamamlamıştır. Aynı zamanda sanatkârdır… Hat ve musiki meşketmiş; Rifâî tarikatine girmiştir. Bilahare İstanbul'a gelmiş, Hammâmîzâde İsmail Dede'nin (1778-1846) talebesi Mutafzâde Ahmed Efendi (ö.1883)'nin meclisinde bulunarak musiki bilgisini ilerletmiş ve Mevlid tilâvetini öğrenmiştir. Daha sonra mevlithan

olarak tanınmıştır.

Söze ve manaya sesiyle hayat veren bu ünlü mevlithanın, Said Paşa İmâmı'nın hikâyesini siz elbette *Safahat*'tan bulup okuyacaksınız; ama biz en azından bir bölümünü burada gelin birlikte okuyalım.

Kesilir, gitgide, tedrîc ile sesler artık,
Aktarır sâhile mevlidciyi bir köhne kayık.
Koşarak, doğruca mâbeyne alır karşı çıkan;
"Nerde kaldın, hoca?" der, Vâlide Sultan o zaman,
"Sen de kalleşlik edersen, bize eyvahlar ola!"
- Henüz akşamdı ki, gelsem diye, düştüm de yola,
Yürüdüm haylıca... Derken –hele sen kısmete bak!-
Öteden karşıma bir yaşlıca hâtun çıkarak,
"Azıcık dursana, oğlum" dedi. Durdum, nâçar.
- Göğsün îmanlıya benzer, sana bir hizmet var,
Ama reddetme ki, zâten beni mahvetmiş ölüm:
Bir perîşan anayım, dağ gibi evlâd gömdüm!
Kızımın cânı için, bâri bu kırkıncı gece,
Şöyle bir Mevlid okutsam, diyorum, kendimce.
Nasıl etsem? Okuyan çok ya, benim yufka elim...
Hocasın, elbet okursun; hadi oğlum, gidelim.
Ne olur bir yorulursan, hadi bekletme, günah!
Sen benim yavrumu şâd et ki, rızâen li'llâh,
İki dünyâda azîz eylesin Allah da seni.

Hâtunun sözleri dîvâneye döndürdü beni;
Ne saray kaldı hayâlimde, ne sultan, ne filân;

“Çile dolsun, yürü öyleyse, dedim, oldu olan!”
Size yüzlerce adam Mevlid okur benden iyi,
Ama bîçâre kızın, bağrı yanık anneciği,
Yoklasın merdini, nâ-merdini, insan diyerek,
Eli yüzlerce heyûlâya değip boş dönecek!
Fukarânın seneler, belki, siler göz yaşını;
Hangi taş pekse, hemen vurmaya baksın başını,
Elin evlâdına yanmaz parasız bir kimse!
Çâresizdim sizi bekletmede, beklettimse.
- “Hoca!” der Vâlide Sultan,” beni ağlatma, yeter!
Yeniden Mevlid okursun bize, da’vâ da biter.”

[Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat,* Haz. E. Düzdağ, DİB Yayınları, Ankara, 2011, 460-464.]

KAYNAKLAR

Ahmet Ateş, *Süleyman Çelebi Vesiletü'n-necat-Mevlid,* Ankara, 1954.

Bir Kutlu Doğum Şaheseri Mevlid ve Süleyman Çelebi, Ed. B. Kemikli-O. Çetin, Ankara, 2010.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri, II, Haz. C. Kurnaz-M. Tatcı.*

Cabbarzâde Mehmed Ârif Bey, *Mevlid Şerhi:İzâhu'l-Merâm Alâ-Vilâdeti Seyyidi'l-Enâm,* Haz. O. Yılmaz, İstanbul, 2011.

Faruk Kadri Timurtaş, *Suleyman Çelebi Mevlid,* İstanbul, 2005.

Hüseyin Vassaf, *Gülzâr-ı Aşk,*Haz. M.Tatçı-M.Yıldız-K.Üstüner, İstanbul, 2006.

Hüseyin Vassaf, *Mevlid:* Süleyman *Çelebi ve Vesiletü'n-Necât,* Haz. C. Kurnaz-M. Tatçı, Ankara, 1999.

Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*,I, Haz. A.Yılmaz-M. Akkuş, İstanbul, 2006.

İsmail Beliğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân,* Bursa, 1302.

Kâzım Baykal, *Süleyman Çelebi ve Mevlid,* Haz. K. Atlansoy, Bursa, 1999.

Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Haz. M. İsen, Ankara, 1994, 101-102.

Latîfî Tezkiresi, Haz. M. İsen, Ankara, 1990.

M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme,* Ankara, 2011.

Süleyman Çelebi ve Mevlid: Yazılışı-Yayılışı ve Etkileri,

Ed. M. Kara-B. Kemikli, Bursa, 2007.

Süleyman Çelebi, *Mevlid,* Haz. N. Pekolcay, İstanbul, 1992.

Süleyman Çelebi, *Mevlid-i Şerif,* Haz. V. Mahir Kocatürk, İstanbul, 1966.

Süleyman Çelebi, Vesîletü'n-Necât (Mevlid), Haz. M. Akkuş-U. Derman, Ankara, 2008.

Ziya Paşa, *Harâbât*, İstanbul, 1291.